Пасичник Г. П., к.филол.н., ст.. препод.,
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

ИНФОРМАТИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ОПИСАНИЯ ПЕЙЗАЖА В АНГЛИЙСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена изучению одного из свойств дискурса — информативности – на примере пейзажа, который представляет микротекст, интегрированный в макротекст (художественное произведение) и, через него, в английский художественный дискурс. Определено типы информирования в описании пейзажа и исследовано их влияние на восприятие изображенного. Установлено, что информативность является главным инструментом пересечения планов автора и читателя в тексте описания пейзажа.

Ключевые слова: *английский художестивенный дискурс, описание пейзажа, информативность.*

H. Pasichnyk, Cand.Phil.Sci., Senior Lecturer
SHEE “Uzhhorod National University”

INFORMATION POTENTIAL OF THE LANDSCAPE DESCRIPTION IN THE ENGLISH BELLES-LETTRES DISCOURSE

The article deals with the study of one of the discourse properties – informativeness on the basis of the landscape description, which presents micro-text integrated into the macro-text (belles-lettres work) and through it into the English belles-lettres discourse. The types of informativeness have been defined as well as their influence on the perception of the represented. It has been established that informativeness is the major instrument of the author’s and reader’s plane coincidence in the text.

Keywords: *English belles-lettres discourse, landscape description, informativeness.*

УДК 811.512.161 = 161.2:82-84

Пилипенко А. В., студ.,
КНУ імені Т. Г. Шевченка, Київ

ТЕМАТИЧНА ПАРАДИГМА ТУРЕЦЬКИХ ПРИСЛІВ’ЇВ ТА ПРИКАЗОК

Стаття присвячена дослідженню турецьких прислів’їв і приказок, принципу їх класифікації. Особливу увагу приділено тематичній класифікації. Надано характеристику найбільш загальновживаним тематичним групам.

Ключові слова: *прислів’я, приказки, тематична класифікація, тематика, паремії.*

Фразеологія як наука посідає важливе місце у системі лінгвістичних дисциплін. Проте проблема розуміння фразеологічної одиниці і досі залишається актуальною, через такі ознаки фразеологічної одиниці, як семантична цілісність, образність, емотивність та експресивність. Найбільш вживаними фразеологічними одиницями вважаються прислів'я та приказки. Завдяки ним можна повною мірою осягнути особливості побуту кожного народу, його традиції, вірування та звичаї, спосіб мислення, особливості світосприйняття та національної ментальності. Прислів'я та приказки часто використовуються в художньому контексті з різною метою: як орнаментальні прикраси, як провідники авторської ідеї, спосіб розкриття внутрішнього світу персонажів, елементи поетики тощо. Так, твори турецької літератури рясніють прислів'ями та приказками, які характеризують життя та поведінку людей. Але все ж основною їхньою рисою є власне виховне спрямування.

Мета даного наукового дослідження – класифікувати турецькі прислів'я та приказки за їх тематикою, охарактеризувати кожну з тематичних груп.

Об'єктом дослідження є турецькі прислів'я та приказки, а ***матеріалом*** слугували збірки турецьких прислів'їв та приказок, збірки українських прислів'їв тексти художньої літератури, періодика.

Значний внесок у дослідження турецької народної творчості зробили сходознавці В. О. Гордлевський, А. Ю. Кримський та В. В. Радлов, які не тільки публікували зразки фольклору, а й вивчали історію виникнення та розвитку окремих його жанрів. Цей матеріал опрацювали Г. Пермяков та українські тюркологи І. Л. Покровська та Г. Халимоненко. До проблеми дослідження турецьких паремій звертались також відомі турецькі дослідники Т. Аджароглу, О. Аксой, П. Боратав, А. Озтюрк, О. Чобаноглу. Власне тематичною класифікацією прислів'їв та приказок займались А. Сертел та М. Юртбаши.

Турецький народ створив багату усну словесність, але тільки порівняно недавно стала вона предметом наукового вивчення в самій Туреччині та за її межами. Звичайно, записували прислів'я та приказки віддавна. Так, видатний німецький гуманіст І. Мегізер у своїй праці навів приклад 220 прислів'їв та приказок. Та лише в XIX ст. у зв'язку з розвитком сходознавства й фольклористики, вивчення усної творчості турецького народу поставлено на наукову основу – з'являються спеціальні записи та публікації.

Прислів'ями володіють всі народи світу, саме тому ці фразеологічні одиниці досконало вивчаються. Тюркологи, які вивчають цей жанр в турецькій літературі, дають таке роз'яснення цим поняттям.

Омер Асим Аксой: «Прислів'я – це вирази, які завдяки багаторічному досвіду наших пращурів дійшли до наших часів, і носять повчальний характер» [Aksoy 1993, 5].

Тюркєр Аджароглу надає таку характеристику прислів'ям: «Прислів'я в більшій мірі носять метафорічний характер і являються філософією цього народу» [Acaroğlu 1992, 8].

Таку думку підтримує Алі Озтюрк, для якого «прислів'я – це голос народу, розуміння життя, та його оцінка» [Öztürk 1986, 261].

Пене Боратав порівнює прислів'я з анекдотами, знаходячи тут як загальні, так і відмінні риси. Він вважав, що прислів'я промовляється після певного висловлювання, або теми і є давнім жанром тюркського народу [Boratav 1969, 129].

М. Б. Лановик зазначає: «У наші дні існує безліч друкованих збірок присвячених прислів'ям та приказкам, здійснено ряд теоретичних досліджень щодо їх класифікації. Однак на сьогодні це питання ще остаточно не розв'язане. Це пов'язано з тим, що, незважаючи на стислість форми, прислів'я та приказки – явище багатоаспектне, їх вивчення ведеться під різними кутами зору. Важливими є проблеми дослідження їх внутрішнього змісту (пошуки джерел їх походження, еволюція форми і змісту, вивчення історичного підґрунтя, тематична характеристика, семантика, визначення жанрових різновидів та ін.). Не менш важливе питання форми (композиція прислів'їв, поетика). Мало вивчена й проблема варіативності приказок (їх розгалуження і зміна значення на різних територіях, утворення тематичних гнізд і т. д.), полісемантичність значень, міжнаціональних запозичень (етнічні, типологічні зіставлення) та ін.» [Лановик 2005, 546-547]

Григорій Пермяков виділяє найголовніші, на його думку, типи класифікації прислів'їв:

1. **Алфавітна класифікація.** Ця класифікація є найдавнішою і бере початок від найперших збірок.
2. **Лексична класифікація.** За цією класифікацією формуються певні групи – усі варіанти одного стрижневого слова чи висловлювання. Наприклад, таку турецьку народну приказку «Такий, як пес під дощем» можна віднести до групи про собак і про дощ.
3. **Монографічна класифікація.** Базується на групуванні приказок за місцем або часом їх збирання, або за упорядником.
4. **Генетична система класифікацій.** Розділяє матеріал за походженням, особливо за мовою чи народом, з якого він прийшов.
5. **Тематична класифікація.** Прислів'я та приказки групуються за темами (наприклад: віра, війна, сім'я, страх). Проте деякі прислів'я є багатотемними, тому не можуть відноситися до якоїсь однієї теми [Пермяков 1968, 5-7].

Кожна із зазначених вище систем має свої переваги та недоліки і може бути використана в окремих випадках. Але все ж всі вони мають один спільний недолік: всі вони спираються на випадкові ознаки, які часом навіть не пов'язані з самими прислів'ями та приказками. Саме тому жодна з класифікацій не може слугувати основою для створення єдиної системи.

Найбільш поширеною та зручною у використанні вважається тематична класифікація. Дослідники зрозуміли, що без тематичної класифікації прислів'їв та приказок дуже важко знайти потрібний відповідник у підручниках чи іншій друкованій літературі. Спочатку прислів' впорядковуються ща алфавітом , а згодом їх роділяюмт за тематичною ознакою. Кожна приказка чи прислів'я належить до певної категорії.

Метін Юртбаши виділив 172 категорії особливих тем. Близько 30.000 приказок та прислів'їв зібрані в його праці *«Sınıflandırılmış Türk atasözleri»* («Тематичний розподіл турецьких приказок та прислів'їв») [Yurtbaşı 1994, 3].

Дослідженням прислів'їв та приказок також займався Адем Сертел. Його тематична класифікація включає в себе значно меншу кількість тем ніж у класифікації Метіна Юртбаши, всього 80 пунктів [Sertel 2006, 5-7].

Класифікація турецьких прислів'їв та приказок настільки різноманітна, що не існує єдиної правильної думки щодо їх поділу. Ці тематичні групи не охоплюють весь пласт прислів'їв, що існують в турецькому фольклорі, а містять в собі найвживаніші сучасні прислів'я. Дуже часто одне прислів'я можна віднести одразу до двох чи більше категорій, що лише ускладнює їх поділ. Трапляється й таке, що до однієї конкретної теми належить лише одне чи декілька прислів'їв. У такому випадку науковці вимушені відносити такого роду прислів'я та приказки до розділу «інше».

Отже, чіткого тематичного поділу паремій на сьогодні не існує, але все ж деякі теми є більш поширеними. Виходячи з цього ми можемо констатувати, що великий пласт прислів'їв належить до наведених нижче груп. Було розглянуто найбільш загальновживані групи, що зустрічаються і в класифікації Метіна Юртбаши і в класифікації Адема Сертела. Розглянемо деякі з них:

1. Кохання. Значні за обсягом тематичні ряди складають прислів'я та приказки, у яких змальовуються закохані та їхні любовні взаємини :

Aşk bir deryadır, dalmayan bilmez. [Yurtbaşı 1994, 33] – *Любов – це ріка, хто не пірнає, той не пізнає; Deniz dalgasız olmaz, gönül sevdasız olmaz.* [Yurtbaşı 1994, 33] – *Не буває моря без хвиль, серця – без кохання.* Як і дівоча краса, кохання у фольклорі підноситься до найбільш окриленої людської мрії. Цей пафос відбився й на прислів'ях про кохання, хоча нерідко тут можна зустріти і прагматичні перестороги вибору судженого: *Güzel nerede, kavğa orada.* [Yurtbaşı 1994, 34] – *Де красуня, там і сварка*; *Aşığın gözü kördür*. [Yurtbaşı 1994, 33] – *Очі кохання сліпі.* Ці прислів'я розкривають весь складний діапазон почуття кохання: від його нестійкості, природності до фатальності. Такий романтичний погляд на кохання ріднить прислів'я з романтичними піснями й баладами, де часто любовні колізії розв'язуються трагічно. Але на відміну від них у прислів'ях та приказках глибше звучать реалістичні нотки, стриманність, а іноді й розважливі поради надавати перевагу не почуттям, а розуму.

2. Виховання. Сімейно-побутові прислів'я зображують сімейні відносини між чоловіком і жінкою, батьками й дітьми, погляди народу на одруження, сімейне життя, виховання дітей тощо. Одна з найпоширеніших тем для обговорення в сім'ї – це тема виховання та освіти дітей. Народні вислови цього циклу зображують найрізноманітніші ситуації у взаєминах родиного життя: діти як продовження роду, їх виховання, добрі й лихі діти, ставлення дорослих дітей до старих батьків та ін.: *Kızın var, sızın var.* [Yurtbaşı 1994, 77] – *Є дочка – є й біль*; *Evladın varsa bin derdin var, evladın yoksa bir derdin.* [Yurtbaşı 1994, 76] – *Діти є – тисяча бід, дітей нема – одна біда.* З цих прислів'їв видно, що піклування дітей за батьками є їх невід'ємним моральним обов'язком. Ця тема торкається й економічного питання: *Çocuğu sırtartma, başına çıkar.* [Yurtbaşı 1994, 75] – *Не розбещуй дитину – на шию сяде*; *Bir baba dokuz evladını besler, dokuz evlat bir babayı besleyemez.* [Yurtbaşı 1994, 75] – *Один батько прокормить дев'ятьох дітей, дев'ять дітей і одного батька не прогодують.*

3. Релігія. Цікавими є прислів'я і приказки про ставлення народу до релігії та її служителів. Релігія має дуже великий та тривалий вплив на супільство та людину. Прислів'я на релігійну тематику не відображають правила та канони, що існують в релігії, а передають вірування та погляди релігійного фольклору. Прислів'я

на релігійну тематику висвітлюють широке коло питань. Можна зробити висновок, що турецький народ протягом віків живе в органічному поєднанні світського та релігійного світів. У прислів'ях немає місця фанатизму й забобонам. Релігія подається у прислів'ях дуже реалістично, живо. Народні традиції поряд з релігійними поглядами стали тим фундаментом, на якому тримається турецьке суспільство. Складовою ж цього суспільства є людина з високими моральними цінностями: *Altın alma, dua al.* [Yurtbaşı 1994, 94] – *Не май золота, але молись*; *İnsaf dinin yarısıdır.* [Yurtbaşı 1994, 95] – *Совість – половина релігії.*

4. Здоров'я. Також турецький народ понад усе цінує здоров'я. Воно не тільки запорука матеріального благополуччя, а й джерело життєрадісного настрою, краси людини: Sağlam kafa sağlam vücütta bulunur. [Yurtbaşı 1994, 238] – *В здоровому тілі здоровий дух*; *Başın sağlığı, dünya varlığı.* [Yurtbaşı 1994, 237] – *Буде здоров'я – буде й достаток.*

5. Молодість. Часто зустрічаються прислів'я та приказки, які звеличують період молодості людини. В цей час здобуваються знання та досвід, які неодмінно принесуть свій результат впродовж всього життя: *Akıllı tez kocar.* [Yurtbaşı 1994, 290] – *Розумний швидко дорослішає*; *Gençlikten kocalığa sağlık saklanmalı.* [Yurtbaşı 1994, 290] – *Бережи здоров'я з молодості для старості.*

6. Старість. Старість теж має свої переваги, у неї багата життєва практика. Кожна людина знаходиить в цих прислівях втіху та підтримку: *Gönül kocamaz.* [Yurtbaşı 1994, 290] – *Серце не старіє*; *Yaş yaşadıkça akıl başa gelir.* [Yurtbaşı 1994, 291] – *З віком людина розумнішає.*

7. Природа. Турецький народ протягом своєї вікової історії прагнув пізнати природу, серед якої жив, спостерігав за нею та висловив свої думки з цього приводу зокрема у прислів'ях. До таких прислів'їв увійшло багато географічних елементів (гори, долини, річки та ін.): *Su çukurunu, yel tepesini bulur.* [Yurtbaşı 1994, 84] – *Вода знайде свою яму, вітер – свою вершину (Кожному своє місце); Irmak kenarına çeşme yapılmaz.* [Yurtbaşı 1994, 83] – *На березі річки криниці не копають*. Часто прислів'я використовують метафоричні образи, запозичені зі світу природи: сонце, місяць, зірка, небо та ін.: *Güneş balçıkla sıvanmaz.* [Yurtbaşı 1994, 85] – *Сонце глиною не забруднити (Золото і в грязі блищить).*

8. Тварини. Давні турки вивчали також тварин, які населяли їхню місцевість. Найбільш популярними тваринами у прислів'ях є: вовк, собака, кінь, лев, верблюд, вівця, коза, заєць, змія. Окреме місце займають птахи та риби. Ці прислів'я, як і деякі інші, набули алегоричного значення: *Isıracak it dişini göstermez.* [Yurtbaşı 1994, 142] – *Собака, який кусається, зубів не показує; Kurdun oğlu kurt olur.* [Yurtbaşı 1994, 143] – *Син вовка вовком буде (Яблуко від яблуні недалеко падає).*

9. Смерть. Людське життя, чи то довге, чи то коротке, врешті-решт добігає кінця. Багато прислів'їв та приказок групуються навколо слів, що відносяться до природної смерті людини або її трагічної загибелі. Серед цієї тематичної групи найбільше висловів з опорним словом смерть, де насамперед підкреслюється її невідворотність: *Her şeye çare bulunur, ölüme çare bulunmaz.* [Yurtbaşı 1994, 230] – *Від всього є зілля, від смерті – немає*; *Az yaşa çok yaşa, akıbet gelir başa.* [Yurtbaşı 1994, 229] – *Мало*

живи, багато живи – від смерті не втекти. Турецький народ виробив філософське розуміння акту смерті як природного процесу, а в окремих висловах передав свою байдужість до смерті, відчайдушність: *Ölümün ötesi kolay.* [Yurtbaşı 1994, 231] – *Після смерті легко. Ölümden korkan korkudan ölür.* [Yurtbaşı 1994, 231] – *Хто смерті боїться, від страху помре.*

Розглянувши тематичну класифікацію найбільш поширених та загальновживаних тем, можна зробити ***висновки***, що прислів'я та приказки посідають важливе місце в житті та побуті народу і є основою його моралі. Саме тому вагомим етапом у становленні мови є тематична класифікація всіх відомих Наголосимо, що ці тематичні групи не охоплюють весь пласт прислів'їв, що існують у турецькому фольклорі, а містять в собі найбільш вживані сучасні паремії. Саме тому існують перспективи подальших досліджень даної теми, з метою створення найбільш зручної для користування класифікаційної системи прислів'їв та приказок турецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. (БТРС) Большой турецко-русский словарь / ред. А. Н. Баскаков. – М.: Русский язык, 1998. – 966 с.
2. *Лановик М. Б.* Українська усна народна творчість: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К.: «Знання-Прес» – 2005. – 591 с.
3. *Пермяков Г. Л.* Избранные пословицы и поговорки народов востока. – М.: «Наука», 1968. – 368 с.
4. *Acaroğlu M. T.* Türk Atasözleri. – İstanbul: İletişim Yayınları, 1992. – 132 s.
5. *Aksoy Ö. A.* Atasözleri ve deyimler sözlüğü. – İstanbul: İnkitap, 1993. – 318 s.
6. *Boratav P. N.* 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. – İstanbul: Gerçek yayınevi, 1969. – 482 s.
7. *Öztürk A.* Türk Anonim edebiyatı. – İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 1986. – 624 s.
8. *Sertel A.* Tecrübenin dili. Konu konu atasözleri. – İstanbul: Pozitif, 2006. – 328 s.
9. *Yurtbaşı M.* Sınıflanbırılmış Türk Atasözleri. – İstanbul: Özdemir yayıncılık, 1994. – 311 s.

Дата надходження до редколегії: 25.10.2014

Пилипенко А. В., студ.,
КНУ имени Т. Г. Шевченко, Киев

ТЕМАТИЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА ТУРЕЦКИХ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК

Статья посвящена исследованию турецких пословиц и поговорок, принципу их классификации. Особое внимание уделяется тематической классификации. Предоставлена характеристика наиболее общеупотребительных тематических групп и приведены примеры.

Ключевые слова: *пословица, поговорка, тематическая классификация, тематика, паремии.*

Pylypenko A. V., student,
Kyiv Taras Shevchenko National University, Kyiv

THE THEMATIC PARADIGM OF THE TURKISH PROVERBS AND SAYINGS

This article is devoted to the research of the Turkish proverbs and sayings, their approach of classification. The most attention is paid to the thematic classification. The most common thematic groups are characterized giving the examples.

Keywords: *proverb, saying, thematic classification, thematics, paroemias.*

УДК 81'1:159.922.4

Письменна Ю. О., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ЛЕКСЕМ ЯК ПРЕДМЕТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У XX – НА ПОЧАТКУ XXI СТ.

У статті здіснено критичний огляд і систематизацію сучасних лінгвістичних напрямів, орієнтованих на дослідження лексики, яка містить у своїй семантиці культурно зумовлений компонент.

Ключові слова: *культурно маркована лексика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, контрастивна лінгвістика, лінгвоконцептологія, міжкультурна комунікація.*

Антропоцентрична переорієнтація мовознавчих досліджень, в якій визначальна роль відводиться вивченню національної самобутності народу, унікальному феномену народної культури в національній мові, що слугує зберігачем і транслятором культурних особливостей, цінностей і світогляду нації, зумовила в останні десятиліття зростання дослідницького інтересу до лексики, що містить у собі національно-культурний компонент.

Джерело цього інтересу, на думку Анни Вежбицької, « ...полягає в осмисленні того факту, що значення слів у різних мовах не збігаються (навіть якщо вони наводяться як відповідники один одному у словниках), що вони відображають і передають спосіб життя і спосіб мислення, характерний для даної мовної спільноти, і що вони є безцінним ключем до розуміння культури» [Вежбицкая 1999, с. 267]. Культурно специфічні слова являють собою понятійні знаряддя, що відображають у певний спосіб досвід суспільства відносно дій і міркувань про різні речі і сприяють увічненню цих способів. Внаслідок змін у суспільстві зазначені знаряддя можуть також поступово видозмінюватись і відкидатись. У цьому сенсі інвентар понятійних знарядь суспільства ніколи не «детермінує» повністю його світогляд, але, очевидно, впливає на нього [Там само, с. 269].

Актуальність статті визначається необхідністю систематизації і методологічного оформлення сучасних підходів до вивчення культурно маркованої лексики. **Метою**